

602 (60)

pp. 1-15 K32/27

1-15*

Medicinal and magic uses of some plants.

~~Some~~ Medicinal & magic uses of some plants
 added 15/3/43
 27 APR - 7 1948
 S. Naoa
 P.O. Rankins Pass
 Hartebeeshoek
 via Nylstroom

602 (60) (4/2) ind) Tirêlô ya ditlhare
 G. Dobra le tlhare tse dingwe tse e reng fa di iwa ka tsela tse mefuta di fetole dipheko kapa boloi jaaka ka tlhokwana. Ta. Tsela le ba bangwe ba reng ke tshbedi-ya-dira motho o rebelwa ke wabô. Ke tlhare se epiwang madi se e reng fa monna a tsamaya a le loke ketsing e re fa a fitlha fa tsela tse pedi di arotananga a se phure a khwele ko pele le ~~ntsho~~ ^{mporago} No phepisa dira. E bile Kapê ke sa No batla tirô No motho a ratwe ke Makwane fa se pitswe sa kopanywa le mafura a ~~lekwane~~ ^{lekwane} monna a itlota dintsi dintshi ka sôna le fa monna a ya kwatla a na le molato a itlota ka sôna. Jaanong ka tsela ya No dira tlhokwana-tse-tsela pheko fa No paka Amose monna wa Makwane ~~wa~~ mmina phuti wa Mfatlha ya a Mileng wa Makwane dithabeng madi o ya ebywa o lesiwê o ~~o~~ omê bila, e re fall madi wa sôna o omile bila monna a o

r.o.

Tirêlô ya ditlhare

sile, a batle mafura ~~fela~~ a ~~kopany~~ ^{maksi}
 a kopanye ka morwana, fela e seng
 mafura a kolobê, ja³nonng monna
 a namê a batle dimêpô fela, a di
 lootse serumô, a tlotse motswakô
 fa mepong tse nnê fela. E namile
 ja³nonng o ³Humane pheko ya marimo.
 Ja motho a sana ³lêma tshimo,
 'o tsaya mêkô tse tlotditsweng tse
 nnê, monna a di itele ka ngwê
 ngwê ³lekanya dik³utlô tse nnê
 tsa tshimo. Ka ³ira jaana tshimo
 e sireditswe; fa motho ya pelo-mpe/a
 ka tla fa teng bosiu kapa ntshesare
 ka ³ore ke tlile ³nota mmu wa
 tshimo yê, o tla tlo³la fa teng a
 tsere botlhoko. ³Wapê ka trela ye ngwe
 tlhokwana-la-tsela le iriswa ja³nonng,
 fa monna a rata ³lomeletsa
 mosetsana kapa ³Warebê e ne e
 mo ³ana, o sila ⁴mdi wa lona, a
 kopanye le mafura, a batle nakanala
 'endi kapa phuti a loke motswakô
 ka teng, a batle mafafa ³ya ³moatla ³

Tirêlô ya ditlhare

~~a mabadi~~ a patakasane, a fitlha, a
 tlhomele ka dintlha ka lenakaneng
 la tlhôkwana-la tsela. ~~Mo~~ tlo³ fao
 monna o tla ~~tira~~ kametlha fa a
 ka³ bonang k³arebê e mo³ang e rotela
 teng, fa a ka bona e rotetse ~~mo~~³olo,
 les³ana le tla nna le itramaisetra
~~mo~~³olo fao, fa le fitlha le ntshe lefofana
 lenakeneng le le tshatshê sila ka
 setihare se, le le tlhômêlê # ka
 ntaha fa k³arebê e rotetse na teng, ~~mo~~³
 fele. Ka ~~mo~~³ ira jalô k³arebê yê e tla
 t³et³wa seotswa sa mafelletso, ke ~~mo~~³ore
 'k³arebê e e dirilweng jalô e tla
 leka ~~mo~~³ kopolla banna ditshôlopô
 e rata fêla marôbalô. Monna wa
 Mak³wane o re fa ~~mo~~³ irilwe monna
 jalô, ~~mo~~³opna madube-madube thata
 ka yena, ka ~~mo~~³ore mosadi kapa
 mosetsana fa a kopa ka yena, e
 namile o ya mo betella fêla ~~mo~~³
 batla marôbalô. ~~Mo~~³ thwê mongwê
 le mongwe ya tswalang mosese, a
 ka se ka a k³abola matlhong a

Tirêlô ya ditlhare

sona⁹ la mo⁹puta wo. ja⁹ nong fa
 monna kapa mo⁹setsana ya ileng a
 lomeletsa motho yo mongwe jalo a
 rata⁹ ~~ore~~ motho yola a tlo⁹ tle⁹
 bofêbê ba bo⁹tswaso ya ke a neng
 a tlhometse fôfa la batakasane a
 fitlhe a le ~~tl~~ tlhomollê fêla a latlhe
~~na~~ na⁹ neng. ka nakô yea⁹ ~~to~~ thwe
 motho ya neng a ~~to~~ ire⁹ ile
 sefêbê o tla fetô⁹ a nne motho wa
 mok⁹wa wa ~~ma~~ ^{gw}wa wa pele. ~~to~~ thwe
 la mosadi a lomeleditse jalo a
 'mapele kapa matlase a ~~ma~~ ^{gw}wa a
 a roba-roba ja⁹ ka ka mo⁹atla
 wa batakasane a mo tlhokise
 borôkô le monna jalo fêla.

[Dira-tsa-~~ma~~ ^{gw}wa ke tlhare kapa pheko ya ~~to~~
 tramaya maeto. ~~to~~ epiwa m⁹di wa sona
 motho a o bôloke ka k⁹etsing, e tlare fale
 monna a traya le⁹tô a bhure a k⁹wele
 pele le ~~ma~~ ^{morago} le ka matlhakore, ~~to~~ ita
 jaana ke ~~to~~ phepisa ^{leotlana} ~~le~~ tseleng.

Tirêlô ya ditlhare

Ho thwe fa motho a fitlha motšeng a
 o lebise, o tla fitlhelwa ^{leotlana} le ile, a
 le ne le le koo. Dira-tsa-~~wa~~^{wa} ho thive se
 iriswa ke masodu thata.

Monano ke setlhare se se sirelang
 motho fa a lwala. Gore a ~~se~~^{se} ka
 a nna a kokotletswe bolwetsing ba
~~wa~~^{wa}. Ho epha m^udu, o fiseletswe o
 kopangwe le mafura a mafi. Jalo
 molwetš a tlhabelewe ka sōna fa
 malokollong a otlhe, e re se se salang
 le thalwe maputla-tšela k^ororwaneng
 ya lapa^(a) fa molwadi a letseng teng.
 Mosadi kapa monna wa monoti fa
 a tla ka ho tla ~~ho~~^{ho} teletra bolwetš, e
 tla re a loka lenaō ka k^ororwaneng
 ya molwetš, a wa a robe^{wa}, a ~~du~~^{du}mana
 botlhoko. Ho thwe fa moloi a tlile fela
 a se na molato, o tsēna pila a bo
 a itswele pila. Le ngwana fa a sa tsamaye ka
 bonakō o tlhabelewa ka monano malokollong a gazwē.
 Madik^owaneng ke pheko e k^orolo
 ya mokwala, e kile ya phokola

irêlâ ya ditlhare

goji mmina shuti mošimane wa
 Makšwane ya ašileng wa Makšwane
 dithabeng tra Metlhakeng. O na a se
 epetswe ke Amase Makšwane
 rangwana^{wa}, ~~wa~~ thusa ngopê ya
 mošimane. ~~Go~~ epiwa m^udu wa sōna
 o leswe o omelle, motho janong a o
 tseye a wo ire dingathana, a tšire
 lebe ya le na le ma^uala a molêlô, a
 fiselele mmadik^{wa} aneng fa teng, a
 k^upe tse molwetse^e ~~ho~~ mo arametsa,
 * madi a molwetse^e a ntse a rothêla
 fa setlhareng. Se sengwe fa se sa na
~~ho~~ fsa k^uko k^uko, ~~ke~~ beilwa ka
 thoko, e tla re fale modutla ngopê a
 sa na ~~ho~~ ~~se~~ orumetswa, se se
 beilweng ka thokô sa silwa, ya re
 a * n^uwa dijô sa kopanyetswa le
 bo^ubê, a se ja. ~~ho~~ thwetse^e irwa^e dangivê
 fêla jalo ngôbê e name e k^uotse.
 ke setlhare sé se melang dithabeng.
 tla se ~~wa~~ mašika fêla.

Tirelo ya ditlhare

Motho fa a re a tsona a fitlhelmatlhô
 a ^gwa^g a thibilwe ke dithôkô, fa a
 rata ^gdi alafa ^ga tsona e safe ka
 mosô a tseye thipa a fitlhefa ~~thike~~
 tlhareng sa monatô, a sete lemati la
 sôna ^gle abola ja^g nong a nne a
 tlobe dithôkô tra' ^gwa^g a' di tsenye ka
 teng ^gwa lemati la monatô. Ja a sana
^gwa fetse ^gwa itloba dithôkô, a bok' ^gwa^g a
 hurumele mati' la monatô sila. Ja a
 irile jalo fa monatong o metsi, a ka
 se ka a tlhola a bona' dithôkô fa
 maitlong a ^gwa^g fa a tsona. ^gwa
 thwe ke setlhare sa tsona dithôkô, se
 thusitse monna wa ^gletêbêlê Rubene
 cholekwa. ^gwa thwe ^gfela^g majêla a
 marekhu a kopanya lemati' le
 monatô, e namile dithôkô di
 epetswe fa mothong.

Berômô ke setlhare sa dirômô, se
 mefuta e mmedi, se sengwe se ebywa
 madu, sengwe se kôwa matlhare
 fela a sôna, a newe mothogo tsholha.

Tirêlo ya ditlhare

Dirômô ke boluwetsa^o bo bo irwang
 ke batho ba ba maswê, jaaka mosadi
 ya senye Hileng ka baka la ~~bo~~ fêba
 le banna ba bantsi. Mosadi wa
 tsela yê fa a naya motho ya ilwang
 ke dirômô dijô, motho yoo dijô tsa
 teng di tla mo tlala dimba, tsa mo
 irêla bothata. Jaaka ka Lesibana
 mmina ~~ke~~ kwena wa Mfatlha,
 monna wa Mbatšila ya a Hileng
 wa Rantshu, o tlošile a ya wa
 Sintshi ~~bo~~ êta, mosadi ~~bo~~ thwe
 Mmaseiphorô wa Mwatšhe a mo
 tshêlêla bojalla^(w), anthe o na le dirômô
 etswe bile di ila Lesibana. E rile
 Lesibana a fêtsa phafana tse bedi
 dimpa tsa nama tsa tlallana.
 Lesibana mmina kwena a namê
 a tlošile a ye wa Mmakakaba ~~bo~~
 Setefanese, e re a sitlha a bo a
 setse a ~~we~~ sêlêla fêla. A setefanese
 monna wa mmina bitšî a bôtša ~~bo~~
 molato ke eng? Lesibana a re, "ke
 nolê bojalla^(w) ke bo nêwa ke mosadi

Tirelo ya ditlhare

wa ~~Mok~~atshé Mmaseiphoro, ke ⁹Wona
 ke tla utlwa mpa e tlaélana. ~~Go~~ ⁹bo ⁹no
 lengwana wa lethari wa setefanese
~~Go~~ ⁹thwe Mokatane ya nyetsiweng ⁹wa
 setlhare ^{(ko)Mmanamano} a name are ke dirômô
⁹wa ⁹sefeng. Ke ⁹Wona Mokatane a tlo⁹ta-
 éma, a ya thabaneng ka mora saka,
 a tswela a tshotse séromô se⁹kwang
 matlhare a fitlha a naya Lesibana
 a tla ⁹Wona. E rile fa monna wa
 Matidila a sana ~~Go~~ ⁹tshotthatshotlha
 mpa ya nama yare ⁹shotlha-shotlha.
 Lesibana a nama a fôla, Mokatane
 a ba a mmolelêla ⁹te ⁹fa ekaba ⁹no
⁹se motsalala ⁹te ne ⁹ka bo ⁹te a
 ka kopa ⁹Wona ~~Go~~ ⁹Wona ⁹Wona.
 Lesibana ke ⁹Wona a tla tlo⁹ta a
 élêlêlwa ⁹Wona o ilwê ke dirômô.
~~Go~~ ⁹thwe ba bangwe batho ⁹wa eke
 di ba ira ⁹Wona ~~Go~~ ⁹Wona le fa ba
 filwe ke basadi ba tsôna. Fa
 banneng dirômô ⁹wa dja ata, jêla ⁹wa
 monna madi a ⁹Wona ⁹Wona a ⁹Wona ka ka
 baka la ⁹Wona rata mesese thata, fa

602

K32/27

S. Naa
P.O. Rankinpass
Hartebees hoek
via Nylstroom
24/3/43.

Lirelō ya ditlhare

tlhaba nama, nama ya teng e
ne e bolaise batho mala. jaaka
Motshusi monna wa Tsiani
mmina binti ya a Mileng Walintshi
o na a tlhabile k'omo ka lebo
la ~~Maile~~, ka taolō ya Motshabō
mmaile, a tlhabela ditlo^o. i.o.
Nama ya k'omo yē e ile ya bolaisa
batho mala, mala a batho a ba a
ba sianisaba bangwe ba ba ba tlhatsa ja ka
tlesonō mošimane wa Monyeki ya lenz ga Ramphorotlheng
[Kgophane e nyane, mudi wa yōna ke
tlhare sa pelo. Ho fufutswa mudi ke
metse, motho a nne a phoke-phoke.
Kape k'gophane ke tlhare sa molēlō, fa
motho a fsele, o tlotswa ka tswina
ya ma^oketla a yōna.
[Kgophane e k'olo ya thaba ke tlhare sa
morothwane fa dik'omong, e ya k'atlwa
e tlhakangwa le tshungwane e
k'ibidu / ho lokwe letswai, janong
ho noswe k'omoffa e nana ho fula.
Ga thwe kgophane e bofolla morothwane e tlhepise ntsh
kgomo e name e fule.

K32/27

Ticetō ya ditlhare

[Medomo-monate ke tlhare sa ⁹bo⁹ bua
 le basadi kapa methephana. Se epiwa
~~ma~~ di mudi wa sōna o mo ^{setlhana} ~~ditlhwasa~~
 o monate, janong fa monna a ya
⁹bo⁹ bua le mosetsana o ya phura-
 phura; e tla re fa a ntsha mmuōka
⁹Janong, mosetsana a nama a utlwa
 e le ya rnete fela.

K32/27

(602.) Mamati a monatō a omileng kapa mudi wa wōna a o omileng o silwa boupe mme e tla re fa motho a na le nthō a traya boupe ba mati la monatō a tshēla fa nthong. go thwe fa go tshetswe upa la monatō nthō e name e kōpane e fole ka bonakō. ja nthō e gapile upa la monatō le kōpangwa le mozatō.

[Kodu-tala fa e bolailwe mme ya ntshwa bokō ba yōna ba omiswa pila fa go paka monna wa bokwena batlokomane ke boloi bo bo senz pila. go thwe motho o sila bokō ba teng e be leupa fēla, janong fa a rata go bolaya motho o mo tshēlēla dijong motho a name a kgaleze, fa a re ke nwa metsi a name a karalale. Gapē fa a ka lōka fa motsokong wa dinkō mme a sunedisa go mongwe, ya sunedisitsweng go thwe o name a kgaoze mongetsane a swe. go thwe fa motsokong o kongwang motho a name a omelle leganō, fa a re ke nwa metsi a name a swe.

[Sengetse sa letlhaka go thwe se kgōna go thibēla motlhapō. ja motho a rata go thibēla go mongwe motlhapō o traya mmu o metsi wa motho a o loke letlhakeng, mme a trenye le sengetse sa letlhaka ka teng a thibele. ja sengetse se se ka nna ka mmung wa morotō wa ba wa ōma motho o senajehile senya. ja sengetse se thōma go thibēllwa motho le yēna a name a palelwe ke go tlhapologa, fēla ga se ka ntshwa ~~mora~~ morotong motlhapō o name o buleze motho a phele.

602

Zivéló ga ditlhare 132/27

- [Mudi wa moduba fa o omile wa silwa mme wa tlhakangwa le mafura a mafifi go thwe ke tlhare sa leratō banyaneng. Se lokuwa ka thekgwaneng go tshetswe maimēnyana, janong fa lesogana le ya go bolēla le kgarebē ~~le ditlōtra~~ ^{tona} dintsi tra lōna. Go thwe fa kgarebē e lebēlla lesogana e tla metra mathe ya le rata kapelē.
- [Pseno ya pudi ^{tona} e apeilwe le mudi wa thola wa tlase go thwe ke tlhare sa go trosa ~~bonna~~ bonna. Ja monna a swetswe ke bonna a sa tshalele basadi o fiwa wōna mme a name a tsoze mesifa ya bonna.
- [Ilhōrō tra more-o-nkgang tse ntshonzana di thibēla tsala basadi. Ja monna a rata gore mosadi wa gagwē a fetse tsala o batla ~~ditlōtra~~ ditoba more o nkgang a di sile, mme e tla re fa a naya mosadi mafifi kapa motlopi a mo tshēlēla ka teng. Go thwe fēla mosadi a nwa go fedile ka tsala ya gagwē. Ke tlhare se thata sa ngaka tra Barotho ka gore ka nakō tse dingwe ba se rekiretsa baloi, mme baloi ba tle ba thibele ~~ba~~ basadi ba bangwe tsala ka sōna.
- Seletsa setlhare sa go thibolla banna fa ba thibilwe ke basadi ba ileng kgweding. Go thwe fa monna a tlhabetsewe ka sōna a se nwa ga a ke a tlha a kguthwa ke ~~le~~ mosadi fa a ile kgweding. Kgukgwadi ya Setlhabula e phatshwa ya mmala o mogibidu le o mosweu ke setlhare sa go thibolla monna fa a thibilwe ke mosadi a ile kgweding. Monna o tlomola ~~le~~ lekapa la yōna a le omise, fale le omile a le

602

Lirelo ya ditlhare

K32/27

sile e nne boupenyana, janong e tla re fa monna a kgutlilwe ke basadi ga kzetsolwa ka ntlhana ya thipa ga tshelwa leswaneng la metsi a nwa. Go thwe se ntsha madi a sesadi e le sōna fela le ga se kopangwa le se sengwe setlhare.

Basotho fa ba rata gore motho e tle re a swa a se ka a swa ka bonakō ba tsaya pelo ya kgudu ba e sile, e re fale ba naya motho nama ba mo tshelwe morong. Go thwe motho wa teng a a swa a ka se ka a swa ka bonakō, o tla swa a tsoza a swa a tsoza.

Fa lesogana le kgarebē di fetetswe ke nzwana mme madi a bōna a se a kōpane, gore ba tlē ba kōpane pila go tsawa tlhare sa magōlē go segwe nala tra lesogana le tra kgarebē di kōpangwe le samagōlē go arametswe. Mosetsana o se amarēla pele ka maragō le monna jalo fela, ke gōna mosidi wa teng ba ka o komiswanz. Janong lesogana le kgarebē ba lokile mading a bōna.

Masepa a kgogo ya dira le mafura a phofu, le maimē yo mogolo le motho-yo-montsho, le tswalō la tau fa di tlhakantswe ke pheko bakgomana. Kgogo ya dira e ya tlhokega le phofu ke sekwala sa diphōōfōtō, di ira gore kgosi e rate go bonwa ke botlhe. Maimē o ya imēla, motho-yo-motho o ya lebatsa, tswalō la tau le ya garola le ya tsosa, janong di ira gore kgosi kapa mokgōnyana a be le seriti a tshabeze a tlhomphēzē.

s 602

K32/27

[Fa monna a ~~agile~~ agile ntlu mme
 ngaka ya gagwê e mo epeletse pheko
 tra motse e bile e mo tllhabetse mmelenz,
 gore ntlu ya gagwê e tli e tixê go feta
 pele monna wa ntlu o troga e sale ka
 masa a rotêla seatleng sa gagwê a tsh
 gare go dikolosa ntlu ya gagwê pele tratsi
 lengwe. Go thwe fa monna a irile jalo o
 swinnê, moloi a ka se ka a ira sepê.

[Mokgwa o mogolo ke tlhare sa go
~~go~~ phukutša mala gala. Go tsawa tlhōrō
 ya teng go silwe e re boupenzana ba
 teng go kgetsole go se nnye, go tshelwe
 metsaneng motho a nwe, go thwe se
 ntsha gala go gotlhe fa mothong, se
 maatla thata.

Mošimane wa thabeng ke tlhare sa
 mfikhela, fêla bašimane fa ba diritse
 ba naya ya sa itrenz mokgwa wa
 sōna thupa gore a se šapa ka yōno
 pele, fa sa na go se šapa ba thuze
 medi ya sōna e metsiba mo sunedise.
 Fa a sa na go se sunetsa o tla
 ethimola thata, mme ba bangwe ba
 tshêga fa a êla mamina fêla.

Moōkgōphō ke tlhare sa go laya
 bašimane, go nawa mošimane kōta
 go betsa moōkgōphō, go thwe a o lebelê
 fa a o betsa. Mošimane o tla setla
 moōkgōphō ka patla a wo tomoletse
 matlhō, e tla a ntse a wo setla o utlwa
 matlhō a rata go baba, a nama a re gaa,
 fa a sianna metsing a re ke ya tllhapisa
 a šakgale thata go baba. Ya bo go baba
 mafsi a moōkgōphō fêla maragō a didimale.

end s 602